

УДК 373.2.015.31:34

ББК 74.100.5

Олена Колосова

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ
ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Анотація: в статті презентоване теоретико-методологічне обґрунтування шляхів формування основ правової культури в дітей дошкільного віку.

Ключові слова: правова культура дошкільника, правові знання, правосвідомість, правова поведінка.

На сучасному етапі розвитку української державності життя висуває перед освітянами глобальні проблеми, однією з яких є формування правової культури особистості. Актуальність формування правової культури особистості великою мірою зумовлюється необхідністю державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості, що мають забезпечити усім громадянам рівні можливості для розвитку й застосування їхніх потенційних здібностей; рухом українського суспільства до громадянського, відкритого «європейського суспільства»; зміною ставлення до дітей, до культури дитинства.

Дошкільний вік – найбільш сприятливий для формування основ правової культури особистості. В основу виховання правової культури дитини покладений процес передавання морально-правових норм, правил і принципів поведінки з метою перетворення їх у значущі регулятори її соціальних проявів. Становлення морально-правової свідомості і способів розв'язання морально-правових проблем у дошкільників відбувається у реальній діяльності, спілкуванні з оточуючими, поведінці, у яких формуються морально-правові поняття, почуття, звички тощо.

Проблематику, яка пов'язана з формуванням правової культури, а саме, її філософський аспект досліджують І.Зязюн, В.Кремень, Л.Малишко, І.Миронюк, Ю.Римаренко; соціологічний аспект – Г.Андрєєв, М.Леонтєв; психологічний аспект – Б.Ананьєв, Г.Балл, М.Боришевський, Л.Виготський, С.Рубінштейн,

Е.Фромм; педагогічний аспект – І.Бех, Г.Бутківська, І.Козубовська, Н.Лисенко, Т.Поніманська, О.Савченко, В.Сухомлинський, О.Сухомлинська; В.Оржеховська, М.Фіцула та ін. Дослідники акцентують увагу на проблемах формування правосвідомості, гуманістичної високоморальної поведінки, превентивному вихованні, вивчають у гармонійній єдності право і мораль, підводять до висновку про правосвідомість як духовну цінність. Утім відсутні цілісні дослідження з теорії і методики правовиховної роботи з дошкільниками.

Метою даної статті є теоретико-методологічне обґрунтування шляхів формування правової культури в дітей дошкільного віку.

Формування правової культури особистості відбувається в межах вікових особливостей і потребує певного рівня розумового розвитку дитини, здатності сприймати, застосовувати і оцінювати норми і вчинки; емоційного розвитку, зокрема здатності співпереживати, співчувати; особистого досвіду свідомих морально-правових учинків та їх самооцінки; впливу певного соціального середовища, у якому функціонують приклади морально-правової і девіантної поведінки.

У дошкільному віці створюються найсприятливіші умови для морально-правового розвитку дітей. У цей період починає реально формуватись особистість дитини, зростає дієвість морально-правових уявлень, формуються перші морально-правові судження й оцінки, емоційно-вольова сфера із ієрархією інтересів та мотивів поведінки, що, відповідно, детерміновано соціальним оточенням, передусім типовими для даного етапу розвитку взаєминами з дорослими.

Під правовою культурою дошкільника ми розуміємо інтегративне особистісне утворення, яке є результатом формування правових знань, правосвідомості та правотворчої поведінки. Компонентами правової культури дітей дошкільного віку вважаємо такі: когнітивно-знаннєвий, мотиваційно-ціннісний та поведінково-діяльнісний

Так, когнітивно-знаннєвий компонент визначається сукупністю правових

знань і уявлень та утворює надійну інтелектуальну основу, без якої адекватне осмислення дітьми правових норм не можливе (знання та уявлення дітей про права та обов'язки громадянина, правові принципи, державні та народні символи, історію країни та рідного народу, власного родоvodu тощо).

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується рівнем сформованості у дітей дошкільного віку правосвідомості на основі правових ціннісних орієнтацій та правових мотивів, що утворюють необхідну емоційно-почуттєву основу освоєння ними правових канонів (позитивні переживання правових знань, правові судження, правові почуття і переконання, потреба розширювати правовий світогляд, бажання брати участь у суспільній праці, обрядах, святах тощо).

Поведінково-діяльнісний компонент відповідно синтезує набуті правові знання та ціннісне ставлення дошкільників до них і уможлиблює матеріалізацію результатів цього синтезу в поведінкових програмах дітей (правові вчинки, правотворча діяльність, здатність до співпраці з іншими, реалізація усвідомлених правових знань у правовій поведінці).

Прилучення дошкільників до правової культури потрібно розпочинати з вивчення культурних цінностей українського народу. Враховуючи вікові особливості дітей, будувати виховну роботу так, щоб успадкування культурних цінностей дошкільниками відбувалося за принципом: від близького до далекого. Тобто, діти мають виховуватися на кращих традиціях сім'ї, свого роду, міста, краю, регіону, країни. З цією метою варто проводити бесіди: «Я і моє рідне місто (село)», «Моє родинне гніздечко», «Моя подруга – україночка», «Моя любов до Батьківщини», «У моєму місті живуть добрі люди», «Правила доброти», «Чесноти мого народу» тощо.

На прикладах конкретних ситуацій важливо пояснити дітям категорії добра, зла, жорсткості, справедливості, заздрощів. Водночас у доступній формі потрібно давати дітям елементарні уявлення про правила праці і поведінки в

дитячому садку, вдома, на вулиці, пояснювати роль людей, які охороняють порядок у місті (селі), прищеплювати повагу до цих людей.

Правова освіта дошкільнят передбачає ознайомлення юних громадян з конкретними і зрозумілими їм правами, а саме, права на гідне існування (право на життя і здоров'я, житло, їжу, ім'я, родину, турботу батьків, громадянство); права на розвиток, освіту, відпочинок і дозвілля; права на захист від приниження, насильства та експлуатації, а також особливі права дітей-інвалідів та сиріт; права на свободу слова, думки та діяльності.

Ознайомлення дітей із правами і обов'язками і засвоєння їх повинно ґрунтуватися на переконливих аргументах. Такі аргументи знаходимо у казках, піснях, мудрих настановах старших. Потрібно стимулювати активну пізнавальну роботу дітей, яка буде побудована на тлумаченні українських народних приказок про добро і зло, правду і кривду, справедливість, повагу, турботу про інших (намалюй словесний портрет дійових осіб казки; придумай інше закінчення казки; придумай сюжет, коли казкові герої змінюють свою поведінку, і їхні вчинки вже не завдають болю, кривди, зневаги іншим; уяви себе на місці того чи іншого персонажа, передай його стан, почуття); потрібно разом з дітьми аналізувати ситуації морально-правового вибору, які допоможуть вихованцям розібратися і знайти рішення у ситуаціях, коли вони вступають у взаємини зі старшими (блоки взаємин «дідусь – онук», «бабуся – онука», «батько-син», «мати – донька» та ін.). Ефективними у вирішенні даних завдань стануть морально-етичні бесіди на теми: «Наші обов'язки», «Як я можу допомогти батькам», «Правила чесності», «Добрі та погані вчинки» тощо. Цікавим є метод використання правових пазлів «Права дитини» (рис.1), за допомогою яких діти засвоюють свої основні права, добираючи необхідні частини пазлів:

Рис.1 Правові пазли «Права дитини»

Заняття, на яких порушуються ці питання, мають бути емоційно насиченими, викликати переживання, здивування, захоплення, засмучення чи обурення. Доцільно при цьому звертатися до особистого досвіду дітей, пропонувати їм згадати і розповісти про хороші вчинки їхніх друзів, знайомих, дорослих.

Використання ігрових методів викликає у дітей позитивні емоції, забезпечує більш високе сприйняття дитиною морально-правових правил поведінки. Наприклад, дидактичні ігри «Порівняй героїв казок», «Яке право порушено», «Що добре, а що погано», «Східці правди (доброти, ввічливості)» допомагають дітям розв'язати ситуації з певним морально-правовим змістом.

Разом з дидактичними іграми в роботі з дошкільниками доцільно використовувати творчі ігри (сюжетно-рольові, ігри-драматизації, ситуативні міні-ігри). Наприклад: «Ввічливо – неввічливо», «Чарівні слова», «Похвала добрим людям», «Як примирити «хочу» і «треба»?», «У кого як живеться іграшки», «Веселі правила дорожнього руху», гра-подорож «В країну Правознандію» тощо.

Разом із засвоєнням правових норм та правил правової поведінки дитину необхідно підвести до усвідомлення себе як особистості, повноцінного члена суспільства, розуміння своєї індивідуальності та людської гідності. Дошкільник повинен володіти свободою вибору, проявляти активність, ініціативність, самостійність, мати можливість висловлювати власну думку, проявляти шанобливе ставлення до думки інших, вміти надавати допомогу і приймати її. Без цього не можуть розвиватися такі необхідні кожній людині громадянські якості, як активність, самостійність, рішучість, відповідальність.

Отже, формування основ правової культури у дітей дошкільного віку сприяє моральному становленню особистості дитини, формуванню етичних

уявлень, гуманних почуттів і взаємовідносин, допомагає прищепити повагу до себе та інших людей. Дошкільнята тільки починають освоювати ази морально-правової культури, ознайомлення з власними правами носить пропедевтичний характер і готує їх до засвоєння демократичних цінностей і прав людини в подальшому. Тому лише неформальний, ціннісно-орієнтований та творчо організований процес правового виховання дітей здатний сформувати у них основи правової культури в контексті потреб молодшої демократичної України.

Література:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технічні засади: Навч. – метод. видання. – К.: Либідь, 2003. – 280с.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М.Богущ, Л.О.Варяниця, Н.В.Гавриш, С.М.Курінна, І.П.Печенко; Наук. ред. А.М.Богущ; За заг. ред. Н.В.Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368с.
3. Лисенко Н.В., Кирста Н.Р. Педагогіка українського довкілля: У 3-х частинах. – Ч.2: Навч.посіб. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. – 360с.
4. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: Навч.посіб. – К.: Академ-видав, 2008. – 432с. (Альма-матер).
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа. – Т. 3. – 1977. – С. 283-582.

Abstract: This article presented a theoretical and methodological study ways of laying the foundations of legal culture in preschool children.

Keywords: legal culture preschooler, legal knowledge, justice, law behavior.

Аннотация: в статье представлено теоретико-методологическое обоснование путей формирования основ правовой культуры у детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: правовая культура дошкольника, правовые знания, правосознание, правовое поведение.